

signalizovaly retencionistický postoj v 66 % v roce 1953, v 40 % (1965) a v 71 % (1991). Vše závisí na celkové spokojenosti i na osobních obavách lidí. Retencionistický postoj leckde převládá i mezi lidmi s právnickým vzděláním, apod. (223). Proto je tolik důležitá informovanost veřejnosti o těchto otázkách.

Text doplňují shrnující závěry k jednotlivým kapitolám a přílohy (tabulky, dokumenty). Impozantně působí přehledně strukturovaná bibliografie.

Recenzovaná kniha začíná nenápadně popisným přehledem stavu naší civilizace a trpělivě analyzuje všechny právníkové souvislosti, postupně však dokáže čtenáře vtáhnout do děje. Nevystupuje zde sice prvoplánově hořkost nevinně odsouzených či spektakulárnost veřejného ukamenování, přesto však zde za velmi ko-

reктní analýzou statistických dat běží konkrétní lidské příběhy. Diskurs je mistrovsky udržován v poloze, kdy vše je taktně problematizováno. Nelze sice předvídat, jak by na ni reagovali ti, kterým je v tomto směru všechno jasné, ale kniha tohoto typu by u nás měla být přeložena.

Publikace fascinuje i svým designem, využívajícím dramatického efektu plynulého přechodu různých tónů červené barvy a vyzývací „krvavou“ tečkou za titulem. Běhá z toho mráz po zádech. A přiznám se rovnou, že při četbě sociologické literatury se mi to často nestává. Není těžké ani troufalé prorokovat této knize světový ohlas, a to už vůbec ne proto, že by snad šlo o hezky pře(o)balený evergreen. Jde o dílo vpravdě úctyhodné.

Jiří Buriánek

Erazim Kohák: Průvodce demokracií

Praha, SLON 1997, 156 s.

Téma demokracie je stálíci Sociologického nakladatelství. Objevilo se hned na začátku jeho dnes již sedmileté existence (J. Kapr: *Co je to demokracie?*) a nutkavě se vrací. Naposledy (prozatím) začátkem roku 1997 v typicky „slovní“ útlé knížce Čechoameričana Erazima Koháka, která se nazývá *Průvodce demokracií*, ale docela dobře, možná výstižněji, by se mohla jmenovat „Výchova k demokracii“. Na obálce je zdůrazněno, že jde o netradiční učebnici, která již byla ověřena na některých středních školách. Rozhodně je to učebnice nezvyklá, alespoň u nás, a to především svým dvojčlenným účelem: učí, co je a co není demokracie, a zároveň jak se demokraticky chovat, jak žít v demokratickém společenství. Učit tomu druhému je těžší, málokdo to umí, a proto mi připadá ten druhý název příhodnější. Na druhé straně je pravda, že lidé, i ti mladí, se neradi nechávají vychovávat, poučovat, zatímco průvodce po méně známém světě přivítají, protože jim přinejmenším uspoří čas.

Ať tak či onak, Erazimu Kohákovi se podařilo jemně a působivě skloubit informativní a výchovnou rovinu u tématu, které je sice po sedmi polistopadových letech už považováno za obehnané, stále ale není dostatečně zažité, stále zasluhuje vysvětlení. Přitom je to základní

téma „občanské výchovy“, ať ji chápeme jako předmět na školách, důležitý pro naše děti, nebo jako apel na naši dospělou, ale kvůli komunistickému režimu v tomto ohledu více než zanedbanou populaci. K tomu lze dodat, že tato kniha o demokracii není jenom pro studenty, i když o „studijní text“ bezesporu jde, o čemž svědčí i jeho zařazení do stejnojmenné ediční řady.

Didaktické ztvárnění tématu demokracie, které je nejvýraznějším znakem a předností dané publikace, nespočívá jen v propojení informační a výchovné polohy, ale také ve sladění „tradičního“ a „moderního“ přístupu, respektive historizujícího pohledu, hledajícího kořeny demokratického myšlení a cítění, a pohledu aktualizovaného ekologickými problémy, otázkou menšin, politického zápolení levice a pravice apod.

Využívaje svých bohatých životních zkušeností hledá autor poučení v české, evropské i americké tradici. Srovnává nejen institucionální rovinu a politické rozměry, ale i to, jak se ideje demokracie promítají a měly by promítat do života lidí. Na samém začátku vyslovuje přesvědčení, že demokracie „není jen otázka voleb“, že je to „především postoj k životu“, a toto tvrzení se v knize mnohokrát vrací. Druhou stále přítomnou myšlenkou je pojetí demokracie jako „odpovědnosti za sebe, za druhé i za společné dobro“. Trochu zjednodušeně by se

dalo říci, že právě na těchto dvou idejích, na jejich akcentaci a analýze historických a současných verzí je založen výchovný aspekt demokracie i dané publikace.

Sociologicky zajímavé je zejména vysvětlení rozdílu mezi „lidmi“ a „lidem“ (v kap. II. *Na koho to slovo padne...*, v kap. III. *Jak se skloňuje „lid“*, i v dalších kapitolách). To první slovo zdůrazňuje individuality, to druhé davovost. Historicky prokazatelná zástupnost obou pojmů, respektive významů, zásadním způsobem ovlivňuje pojetí demokracie. Kohák říká: „...Demokracie může znamenat, že si lidé vládnou sami – a nebo že ten správný „lid“ vládne těm ostatním“. A dále: „...K lidovosti stačí rozvášněný dav. Demokracie si vyžaduje morálně vyspělé občany a také znalosti, návyky a mechanismy svobodného soužití“. Lidem se zaklínaly totalitní režimy včetně toho našeho nedávného. Chyběl respekt a úcta k lidem a mezi lidmi: „...demokracie neznámá jen vládu většiny. Znamená také úctu ke všem, k nám i budoucím, k nám i odlišným“.

V jistém smyslu je celá Koháková kniha o tom, jaké problémy a potíže jsou spojeny se správným chápáním demokratických principů a

s jejich uváděním do života demokratických institucí i jednotlivců. A je také o tom, jaké nešvary a zlovyky jsme zdědili z totalitního režimu, jak těžko se jich zbavujeme a jak snadno nabýváme nových. Příznačný je název IX. kapitoly: *Spílání, kádrování a podobné zlovyky*. Tato kapitola končí výzvou: „...Neškatulkujme, nenadávejme si do levičáků či pravičáků, neuchylujme se k bejsbólovým pálkám místo porozumění. Snažme se společně řešit problémy své společnosti“.

Poslední citovaná věta stejně jako mnohé jiné může někomu vyznít svou nabádavou dikcí poněkud moralistně. Pravda je, že celá kniha je prostoupena snahou ukázat, co je dobré a správné a co nikoliv. Není to tedy nezúčastněný, nehodnotící vědecký text. Ale na strany dobrého a zlého je snášena relevantní a mnohostranná argumentace po linii obecně akceptovaných humanitních ideálů naší civilizace, takže zasazený do kontextu vyznívají morální apely zcela přirozeně. A to je koneckonců jedno z hlavních kritérií kvality učebnice demokracie.

Alena Vodáková

P. František Josef Řezáč: Vězenství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců
Praha, nákladem vlastním 1852, 52 s.

Jako příloha časopisu *České vězeňství* č. 4 a 5, ročník 1995, doplněná doslovem, vyšlo obnovené vydání spisu P. Františka Josefa Řezáče, kterým se v polovině 19. století, jako první v našich zemích, přihlásil k novým americkým a evropským snahám po humanizaci vězeňství, k myšlence odborně vedené výchovy a vzdělávání vězeňské populace vedoucí k polepšení delikventů, předcházení zločinnosti a k potřebě resocializace vězňů. Tuto nově objevenou česky psanou publikaci lze proto pokládat za základní dílo českého humanizovaného vězeňství.

Obsah spisu je rozdělen do čtyř částí, z nichž první se zabývá vývojem pojetí evropských a amerických vězeňských systémů již na základě možné úspěšnosti převýchovy vězňů. Druhá je věnována úloze státu a církve. Hlavní zásady humanizovaného vězeňství a prostředky

v zacházení s vězni, k nimž se v současné době opět přihlašuje i naše současné vězeňství po téměř šesti desetiletích nehumánních deformací, obsahuje třetí část. Zdůrazňuje tři základní stránky, které by měly zajišťovat ústavy trestní – totiž stránku občansko-zákonní, nábožensko-mravní a výchovatelskou – spolu s dvěma hlavními požadavky, totiž, aby věznice vězně dále nekazily a aby věznice vězně polepšovaly, tedy, aby věznění přestalo být, jako v minulosti, jen pouhým nástrojem pomsty společnosti. V humanizovaném systému vězeňství má připadnout významná úloha především učitelů a využití poznatků pedagogiky a nikoli užívání náhodného praktikismu. Významná je zvláště čtvrtá část spisu analyzující příčiny mravní zkázy. Mezi vnější příčiny patří především stupeň vzdělání, pak poměry rodinné, občanské státní a církevní. Pokud jde o příčiny vnitřní P. Řezáč soudí, že „člověk, je-li rozumem nevzdělaný a žádostí nespokojených, neodolá ani chťím svým vnitřním, ani lákání zevnímu; protož v nevzdělanosti a v nespokojenosti schopnosti a moc-